

РЕАЛІЗАЦІЯ ПОЗИТИВНОЇ ДИСКРИМІНАЦІЇ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІВНОСТІ В РАМКАХ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

ГУЛАК Олена Василівна - доктор юридичних наук, професор, професор кафедри адміністративного та фінансового права Національного університету біоресурсів і природокористування України

**ORCID: 0000-0001-9004-0185
DOI 10.32782/NP.2021.2.33**

Стаття присвячена дослідженню та детальному аналізу Цілей сталого розвитку ООН до 2030 року на предмет наявності позитивної дискримінації та застосування позитивних заходів для досягнення основних цілей та задач. Розглянуто Цілі сталого розвитку ООН до 2030 року, особливу увагу приділено Цілям 5, 10 та 16 – з тим щоб виявити можливість для застосування позитивних заходів в рамках їх реалізації. Завдяки всебічному аналізу стаття визначає конкретні аспекти окремих цілей, де позитивні заходи можуть бути стратегічно застосовані для досягнення цілей, окреслених у рамках цілей сталого розвитку.

У статті акцентовано увагу на найбільш релевантних позитивних заходах для кожної конкретної цілі. Йдеться про напрямки того, як такі заходи можуть бути ефективно застосовані для прискорення прогресу на шляху до досягнення загальних цілей сталого розвитку. Розкрито сутність понять «позитивна дискримінація» та «сталлий розвиток» з метою чіткого визначення дефініцій та уникнення гнучкості та адаптивності їх використання. Визначено конкретні позитивні заходи, які відповідають цілям і завданням, викладеним у Цілях сталого розвитку. Власне, такі заходи охоплюють цілий спектр втручань, починаючи від політики позитивних дій і закінчуючи цільовими заходами, спрямованими на подолання системної нерівності та сприяння інклюзивному розвитку.

За результатами дослідження визначено, зокрема, те, що хоча й Цілі сталого розвитку

забезпечують всеосяжну основу для вирішення глобальних проблем, у них все ж відсутня пряма згадка про позитивні заходи як засіб досягнення цих цілей. Однак, при більш детальному аналізі стає очевидним, що позитивні заходи, такі як, позитивні дії, мають значний потенціал для досягнення цілей, окреслених в рамках означеного підходу. Констатовано і важливість визнання й використання трансформаційного потенціалу позитивних дій та подібних проактивних стратегій для прискорення прогресу в досягненні цілей сталого розвитку.

Ключові слова: позитивна дискримінація, позитивні заходи, цілі сталого розвитку, права людини, принцип рівності, рівність, верховенство права, дискримінація, рівність прав і свобод.

Постановка проблеми

Актуальність тематики дослідження пов'язана з неоднозначністю у сприйнятті позитивної дискримінації, яка, хоч і являється ефективним інструментом для забезпечення рівності, часто сприймається як протилежне явище. Однак, Цілі сталого розвитку Організації Об'єднаних Націй (далі – ЦСР ООН) до 2030 року, зокрема ціль щодо досягнення більшої рівності або покращення становища жінок та дівчат, передбачають використання позитивних заходів, хоч і чітко не називають їх. В контексті дослідження особливо актуальною є потреба у ретельному аналізі та дослідженні Цілей сталого розвитку ООН до

2030 року з метою виявлення можливостей використання позитивних заходів у контексті окремих цілей. Такий підхід дозволить розкрити потенційні переваги та обмеження застосування позитивних заходів у досягненні сталого розвитку та сприяти більш глибокому розумінню їх ролі в сучасному суспільстві.

Стан дослідження проблеми

В рамках роботи було використано наукові здобутки таких вітчизняних науковців, як Л. Каменкова, Н. Митіна, Л. Мурашко, А. Лелеченко та інших. Окремо варто вказати наукову працю Г. Христової та О. Кочемировської, присвячену дослідженню «позитивних дій» в механізмі забезпечення рівних прав та можливостей жінок й чоловіків через призму міжнародного досвіду та українських перспектив. З-поміж доробку зарубіжних вчених, які в своїй роботі досліджували позитивну дискримінацію, варто вказати, зокрема, на праці С. Фрідман, С. Белл, О. Фіс, Л. Бармс, М. Колнеріс та інших.

Під час написання статті було детально досліджено та проаналізовано і Цілі сталого розвитку ООН до 2030 року.

Мета дослідження полягає в проведенні детального аналізу Цілей сталого розвитку ООН до 2030 року з метою визначення позитивних заходів, які можуть бути ефективно впроваджені для досягнення цих цілей та завдань.

Виклад основного матеріалу

Цілі сталого розвитку ООН до 2030 року – це набір із 17 взаємопов'язаних завдань, спрямованих на вирішення найнагальніших світових проблем та сприяння сталому розвитку. Прийняті державами-членами ООН у вересні 2015 року, ці цілі є планом для більш справедливого, процвітаючого та екологічно безпечного майбутнього для всіх [1].

Лелеченко А. П. з позиції публічного управління та адміністрування розглядав сталий розвиток як процес якісних змін, що передбачає збалансування інтересів людини, суспільства і держави як сьогодні так

і в майбутньому на засадах досягнення в динаміці економічної ефективності, фінансової стійкості, економічного зростання та розвитку екологічної і соціальної підсистеми суспільства та, як наслідок, макросистем вищого рівня, з урахуванням раціональних обмежень, що накладаються національною безпекою, і впливу чинників зовнішнього середовища [2].

Власне, ЦСР містять широкий спектр завдань, що охоплюють економічний, соціальний та екологічний виміри. Вони включають викорінення бідності, забезпечення доступу до охорони здоров'я та добробуту, надання якісної освіти, боротьбу зі зміною клімату, збереження водних ресурсів, сприяння економічному зростанню та гідній праці, досягнення гендерної рівності, сприяння справедливості та миру, а також захист екосистем та морського середовища. Кожна ціль супроводжується конкретними завданнями та індикаторами для вимірювання прогресу в її досягненні. ЦСР є універсальними і застосовні до всіх країн, незалежно від їх рівня. Перед країнами стоїть завдання вжити заходів для досягнення цих цілей на національному рівні, забезпечуючи інклюзивність, рівність та сталий розвиток.

Позитивна дискримінація, також відома як позитивні дії або позитивні заходи, що власне являє собою цілеспрямовану політику або дії, які забезпечують преференційне ставлення до маргіналізованих чи неблагополучних груп з метою сприяння рівності та зменшення історичних або системних бар'єрів.

Знана науковиця в області позитивної дискримінації Христова Г. О. визначає, що це спеціальні юридичні заходи, які виконуватимуть функцію правової компенсації особам певної статі з метою найшвидшої ліквідації наслідків соціальної нерівності. Такі заходи за своєю суттю не є дискримінаційними, оскільки спрямовані на забезпечення фактичної, а не формальної рівності можливостей осіб [3, с. 82].

В свою чергу, професор О. Фіс вказує, що «позитивні дії», що спрямовані на руйнування «кастовості», моделей невігідності і підпорядкування, не повинні розглядати-

ся як дискримінаційні заходи, що вимагають особливого обґрунтування, а скоріше мають бути визнані як особливі заходи підтримки та виправлення й досягнення рівності [3, с. 46].

Хоча термін «позитивна дискримінація» або «позитивні заходи» прямо не згадуються в Цілях сталого розвитку ООН, концепція просування рівності та подолання нерівності є центральною для кількох цілей. Пропонуємо детальніше розглянути відповідні ЦСР в рамках яких власне і закладено використання позитивних заходів, прямо не згадуючи їх у тексті.

Ціль 5 ЦСР зокрема спрямована на досягнення гендерної рівності та розширення прав і можливостей усіх жінок і дівчат. У рамках цієї широкої мети резолюція пропонує конкретні завдання, зокрема «...повну й ефективну участь та рівні можливості для лідерства (для жінок) на всіх рівнях ухвалення рішень у політичному, економічному та суспільному житті». Фактично, це положення передбачає використання позитивної дискримінації для досягнення цієї конкретної цілі [1].

Сприяння політичній участі та лідерству жінок може реалізовуватись шляхом застосування позитивних заходів стосовно збільшення представництва жінок у процесах прийняття політичних рішень та на керівних посадах у державному та приватному секторах. Це передбачає впровадження квот або політики позитивних дій для забезпечення участі жінок у виборчих процесах, підтримку ініціатив з розширення політичних прав і можливостей жінок, а також сприяння програмам наставництва та розвитку лідерства для жінок.

Вирішення проблеми неоплачуваної доглядової праці, відповідно до Цілі 5, може передбачати впровадження позитивних заходів спрямованих на визнання, скорочення та перерозподіл неоплачуваної доглядової праці, яку переважно виконують жінки. Сюди входить сприяння наданню відпусток по догляду за дитиною, доступних послуг з догляду за дітьми та політики соціального захисту для осіб, які здійснюють догляд. Це також передбачає підвищення обізнаності представників суспільства про

цінність неоплачуваної доглядової праці та виклик традиційним гендерним ролям.

Окрім того, одне з основних завдань в рамках Цілі 5 – забезпечення прав на сексуальне та репродуктивне здоров'я. Реалізація цієї цілі може включати запровадження позитивних дій спрямованих на забезпечення загального доступу до послуг у сфері сексуального та репродуктивного здоров'я, включаючи планування сім'ї, охорону материнства та всебічну сексуальну освіту. Це передбачає зміцнення систем охорони здоров'я, забезпечення доступу до контрацептивів та просування гендерно-чутливих політик і програм у сфері репродуктивного здоров'я.

Узагальнюючи варто вказати, що Ціль 5 акцентує значення використання позитивних заходів для сприяння гендерної рівності та розширення прав та можливостей жінок і дівчат. Шляхом впровадження цих заходів, суспільства можуть подолати довгострокову нерівність, сприяти правам жінок та створювати більш інклюзивне та справедливе соціальне середовище.

Ціль 10 «Зменшення нерівності» зосереджена на викоріненні нерівності всередині країн та між ними, включаючи економічну, соціальну та політичну нерівність. Зокрема, вона спрямована на зменшення нерівності за ознаками доходу, статі, віку, інвалідності, раси, етнічної приналежності, походження, релігії, економічного чи іншого статусу [1].

У рамках досягнення цієї цілі позитивні заходи можуть включати політику позитивної дискримінації, цільові втручання та інклюзивну політику, яка надає пріоритет потребам вразливих або маргіналізованих груп населення. Наприклад, уряди можуть впроваджувати політику забезпечення рівного доступу до освіти, охорони здоров'я, зайнятості та програм соціального захисту для вразливих груп, таких як жінки, меншини, особи з інвалідністю, корінні народи та біженці.

Одним з основних завдань Цілі 10 є подолання цієї структурної нерівності шляхом впровадження політики, яка сприяє більшій рівності. Це передбачає розробку та впровадження прогресивних систем

оподаткування, які гарантують, що люди з вищими доходами роблять пропорційно більший внесок у державні послуги та програми соціального забезпечення. Означена ціль також підкреслює важливість запровадження справедливої політики оплати праці, яка гарантує те, що працівники отримують справедливу винагороду за свою працю. Власне це передбачає встановлення мінімальних стандартів оплати праці, дотримання трудового законодавства та сприяння рівній оплаті за рівну працю незалежно від статі, етнічної приналежності чи інших факторів.

Окрім того, Ціль 10 підкреслює важливість зміцнення систем соціального захисту, щоб забезпечити мережу безпеки для найбільш вразливих членів суспільства. Це включає реалізацію програм соціального забезпечення, таких як допомога по безробіттю, пенсії, медичне обслуговування та підтримка людей з інвалідністю. Забезпечуючи доступ до основних соціальних послуг та механізмів захисту, уряди можуть допомогти пом'якшити наслідки нерівності та сприяти соціальній згуртованості. З-поміж іншого, така Ціль передбачає важливість міжнародного співробітництва та узгодженості політики для ефективного подолання нерівності. Власне це передбачає розвиток партнерства між урядами, організаціями громадянського суспільства, бізнесом та іншими зацікавленими сторонами для обміну знаннями, ресурсами та найкращими практиками щодо зменшення нерівності як на національному, так і на глобальному рівнях.

Ціль 16 з-поміж ЦСР – «Мир, справедливість та сильні інституції» – зосереджена на сприянні розвитку мирних та інклюзивних суспільств, забезпеченні доступу до правосуддя для всіх та розбудові ефективних, підзвітних та інклюзивних інституцій на всіх рівнях [1].

Одне з завдань Цілі полягає у сприянні верховенству права та доступу до правосуддя. Позитивні заходи спрямовані на реалізацію цього завдання можуть передбачати зміцнення правової бази, інституцій та механізмів для підтримки верховенства права та забезпечення доступу до правосуддя

для всіх [5]. Це зокрема включає в себе покращення послуг правової допомоги, просування альтернативних механізмів вирішення спорів та посилення спроможності судових систем забезпечувати справедливе та своєчасне правосуддя. Окреме завдання спрямоване на сприяння інклюзивному врядуванню та участі. Позитивна дискримінація в цьому аспекті має включати підтримку громадянської активності, ініціатив з децентралізації та механізмів спільного прийняття рішень для забезпечення того, щоб різні голоси були почуті та представлені в процесах прийняття рішень. Увагу варто приділити і завданню, що передбачає підтримку зусиль з розбудови миру та врегулювання конфліктів. В рамках цього завдання має бути впроваджена політика позитивної дискримінації зосереджена на підтримці ініціатив з розбудови миру, процесів врегулювання конфліктів та зусиль з постконфліктної відбудови на територіях, що постраждали від конфлікту. Означене має включати підтримку мирних переговорів, програм роззброєння, демобілізації та реінтеграції, а також сприяння діалогу та примиренню між конфліктуючими сторонами.

Загалом, Ціль 16 підкреслює важливість впровадження та використання позитивних заходів, спрямованих на сприяння миру, справедливості та створення сильних інституцій, як важливих елементів сталого розвитку. Впроваджуючи ці заходи, країни можуть створити більш інклюзивне, справедливе та мирне суспільство, де підтримується верховенство права, захищаються права людини, а інституції підзвітні громадянам.

Позитивна дискримінація, особливо в контексті забезпечення рівності та досягнення ЦСР, стає вирішальним механізмом. Цілеспрямовано усуваючи історичну несправедливість і системну нерівність, позитивні дії слугують каталізатором для просування інклюзивності та вирівнювання умов для маргіналізованих груп. Завдяки такій політиці та ініціативам, позитивні дії можуть ефективно усунути бар'єри на шляху до рівних можливостей в освіті, працевлаштуванні та громадському представництві.

Крім того, позитивна дискримінація відіграє ключову роль у просуванні гендерної рівності, соціальної згуртованості та миротворчих зусиль, що тісно пов'язано з основними принципами сталого розвитку. Власне, у розрізі удосконалення вітчизняного законодавства, прийнято систему вітчизняних нормативно-правових актів, зокрема, спрямованих на забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків й запобігання та протидію дискримінації в Україні [6; 7]. Інтегруючи позитивні дії в політичні рамки та механізми встановлення цілей, суспільства можуть використати їхній трансформаційний потенціал для сприяння більшій справедливості, стійкості та прогресу на шляху до досягнення ЦСР.

Висновки

Отже, хоча й позитивні заходи прямо не сформульовані як метод забезпечення рівності в рамках Цілей сталого розвитку, їх застосування у досягненні цих цілей заслуговує на увагу. Позитивна дискримінація, незважаючи на відсутність її прямої згадки, постає відчутним і потужним механізмом для просування сталого розвитку та сприяння рівності, особливо з точки зору гендерного представництва та зусиль з розбудови миру. Зазначаючи про потенціал позитивної дискримінації в означеному контексті, ми визнаємо її здатність вирішувати проблеми вкоріненої нерівності та розширювати права і можливості маргіналізованих спільнот, тим самим наближаючи нас до більш справедливого та гармонійного суспільства. Таким чином, інтеграція позитивних дій у стратегії сталого розвитку відкриває багатообіцяючий шлях до реалізації основних цілей сталого розвитку та сприяння створенню більш інклюзивного та справедливого світу для всіх.

Література

1. Перетворення нашого світу: Порядок денний в області сталого розвитку на період до 2030 року: Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 25.09.2015 р.
2. Лелеченко А. Феномен поняття «сталий розвиток». Державне управління: удосконалення та розвиток. 2017.

№ 12. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1649>.

3. Христова Г. О., Кочемировська О. О. Позитивні дії в механізмі забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: міжнародний досвід та українські перспективи. Харків: Райдер, 2010. 200 с. Гендерний інформаційно-аналітичний центр «КРОНА».

4. Fiss O. Groups and the Equal Protection Clause. *Phil & Pub.* 1976. № 5. С. 126.

5. Гулак О.В. Шляхи побудови ефективних державних інституцій: виклики сьогодення // Науковий вісник публічного та приватного права № 2, 2015. С. 11-14. URL: <http://www.nvppp.in.ua/vip/2/4.pdf>

6. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 08.09.2005 р. № 2866-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>

7. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні : Закон України від 06.09.2012 р. № 5207-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text>

Gulak O.V.

IMPLEMENTING POSITIVE DISCRIMINATION TO ENSURE EQUALITY WITHIN THE FRAMEWORK OF THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS

The article is devoted to the study and detailed analysis of the UN Sustainable Development Goals by 2030 in terms of the presence of positive discrimination and the application of positive measures to achieve the main goals and objectives. The article analyzes the UN Sustainable Development Goals by 2030, with special attention paid to Goals 5, 10 and 16, in order to identify opportunities for applying positive measures in their implementation. Through a comprehensive analysis, the article identifies specific aspects of individual goals where positive measures can be strategically applied to achieve the goals set out in the Sustainable Development Goals.

The article focuses on the most relevant positive measures for each specific goal. The

article also shows how such measures can be effectively applied to accelerate progress towards achieving the overall sustainable development goals. The essence of the concepts of “positive discrimination” and “sustainable development” is revealed in order to clearly define the definitions and avoid flexibility and adaptability in their use. Specific positive measures that meet the goals and objectives set out in the Sustainable Development Goals are identified. In fact, such measures cover a whole range of interventions, from affirmative action policies to targeted measures aimed at overcoming systemic inequalities and promoting inclusive development.

The study found, in particular, that although the Sustainable Development Goals

provide a comprehensive framework for addressing global challenges, they do not explicitly mention positive measures as a means of achieving these goals. However, a more detailed analysis reveals that positive measures, such as affirmative action, have significant potential to achieve the goals outlined in this approach. The importance of recognizing and utilizing the transformative potential of affirmative action and similar proactive strategies to accelerate progress towards achieving the Sustainable Development Goals is also stated.

Keywords: positive discrimination, affirmative action, sustainable development goals, human rights, principle of equality, equality, rule of law, discrimination, equality of rights and freedoms.